

บทความวิชาการ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวสัมมาทิฐิสูตร Development of Quality of Life according to the shammathithi Sutta

นางสาวมารยาท คงเมือง

Miss Marayart Kongmuang

ผู้อำนวยการสถานศึกษา โรงเรียนบ้านเขาเตียน มิตรภาพที่ 134

Director of the school, Ban Khao Tian School, Friendship No. 134

สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี เขต 1

Affiliated with Lopburi Primary Educational Service Area Office 1

Email: Varkcy9178@gmail.com

Received: November 15, 2021 Revised: December 5, 2021

Accepted: December 19, 2021

บทคัดย่อ

บทความวิชาการ เรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวสัมมาทิฐิสูตร ตามหลักธรรมในสัมมาทิฐิสูตร หลักการสำคัญของสัมมาทิฐิ เป็นการจัดทุกข์ รู้เหตุให้เกิดทุกข์ รู้ความดับทุกข์ รู้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ซึ่งเป็นแนวทางที่ทำให้มนุษย์พัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างสมบูรณ์ ประกอบด้วย โลภะและโลภุตรระสัมมาทิฐิ โลภะสัมมาทิฐิและโลภุตรระสัมมาทิฐิมีส่วนสนับสนุนซึ่งกันและกัน เป็นระบบที่มีการฝึกฝนและพัฒนาไปตามลำดับ โดยมีกระบวนการสร้างสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้น เรียกว่า ปัจจัยแห่งการเกิดสัมมาทิฐิ หรือกระบวนการเกิดสัมมาทิฐิ ประกอบด้วยปัจจัยภายนอก มีชื่อเรียกว่าปรโตโมสะและปัจจัยภายในมีชื่อเรียกว่าโยนิโสมนสิการ ตามการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวสัมมาทิฐิ 5 ระดับ ดังนี้ ระดับที่ 1 กัมมัสสกตา ระดับที่ 2 ฌาน ระดับที่ 3 วิปัสสนา ระดับที่ 4 มัคคะ ระดับที่ 5 ผล อันเป็นวิถีแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานได้

คำสำคัญ: สัมมาทิฐิ ปัจจัยสำคัญ การพัฒนา

Abstract

The academic articles on the development of quality of life according to the Sammaditthi Sutra according to the Dharma in the Sammaditthi Sutta The main principles of Sammaditthi knowing suffering knowing the cause of suffering know the end of suffering Knowing the practice leading to the cessation of suffering which is the way for human beings to develop their quality of life completely, consisting of lokiya and lokutra. Sammaditthilokiya sammaditthi and lokutta sammaditthi support each other. It is a system that has been practiced and developed accordingly. There is a process of creating right view, known as the factor of rightness or rightness. consists of external factors It is called paratoghosa and the internal factor is called Yonisomanasikan According to the development of quality of life according to the five levels of samaditthi, as follows: Level 1 Kamassakata, Level 2 Meditation, Level 3 Vipassana, Level 4 Makga, Level 5 Effects, which is the way of improving the quality of human life to be One who knows, awakens, rejoices.

Keywords: shammathithi Key Factors Developing

บทนำ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 นั้น ถือว่าสัมมาทิฐิเป็นแกนนำที่มีบทบาทสำคัญมาก จุดตัดสินใจหรือจุดตัดแยกระหว่างชีวิตที่เข้าสู่เส้นทางหรือออกนอกเส้นทางดับทุกข์ ก็ขึ้นอยู่กับว่ามีหรือไม่มีสัมมาทิฐิเป็นแกนนำ หรือมองในแง่ของปัจเจกสมุปปาต ถ้ามีสัมมาทิฐิเป็นตัวนำ วิถีชีวิตก็จะดำเนินไปในฝ่ายดับทุกข์ (นิโรธวาร) หรือเดินตามมรรคมีองค์ 8 ในทางตรงกันข้าม ถ้าไม่มีจักษุทิฐิ (อวิชชา) เป็นตัวนำวิถีชีวิตก็จะดำเนินไปในฝ่ายก่อเกิดทุกข์ (สมุทวาร) นอกจากนั้น สัมมาทิฐิยังเป็นแกนนำ เป็นประทีปส่องทาง เป็นบุญนิมิต หรือเป็นสื่อสัญญาณแห่งการรู้แจ้งอริยสัจ และเป็นเหตุปัจจัยให้กุศลธรรมอื่น ๆ ได้เกิดขึ้นอีกด้วย ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์กำลังอุทัย ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อนเป็นบุญนิมิต ฉันทใด สัมมาทิฐิ ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน เป็นตัวนำ เป็นบุญนิมิตเพื่อความตรัสรู้อริยสัจ 4 ประการ” และพุทธพจน์ที่ว่า “เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้นเหมือนสัมมาทิฐินี้”

ดังนั้น สัมมาทิฐิ จึงมีความสำคัญที่สุดประการหนึ่งเพราะเป็นปัจจัยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตและสังคม และคอยขับเคลื่อนให้ผู้ปฏิบัติดำเนินอยู่บนมรรควิธีอันเป็นทางสายกลางซึ่งเรียกกันว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” ถือเป็นข้อปฏิบัติพอดิที่จะนำไปสู่จุดหมายแห่งความปลอดภัย ดับทุกข์ อิสระ และความหลุดพ้น สัมมาทิฐิ ความเห็นถูกต้องมีความสำคัญมากเปรียบเหมือนประทีปส่องนำ ทางให้บุคคลเดินทางได้สะดวก ไม่เกิดอันตรายต่าง ๆ ในเวลาเดินทางฉะนั้น เมื่อคนเรามีความรู้ความเข้าใจในหลักการสำหรับดำเนินชีวิตไปตามแนวของสัมมาทิฐิ โดยอาศัยปัญญาเป็นตัวนำคอยประทับประคองมิให้การดำเนินชีวิตเป็นไปในทางที่ผิดคือ มิจฉาทิฐิความเห็นผิดจากทำนองคลอง ธรรม ย่อมจะนำความประโยชน์เกื้อกูลมาให้แก่ตนเองและสังคมส่วนรวม ประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจนสังคมชาวโลกจะมีความสุข ด้วยเหตุนี้ สะท้อนให้เห็นความสำคัญของการนำสัมมาทิฐิมาเป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างยั่งยืน สามารถปรับใช้กับชีวิตในสังคมยุคปัจจุบันได้ลงตัว

ความหมายและความสำคัญของสัมมาทิฐิ

ในทางพระพุทธศาสนาจะใช้คำว่า “ทิฐิ” ในความหมายและขอบเขตที่กว้างขวางมากครอบคลุมทั้งในแง่ความหมายที่เป็นกลาง ๆ โดยไม่ชี้ชัดลงไปว่าเป็นความเห็นความเชื่อที่ถูกหรือผิด ทั้งในแง่ความเห็น ความเชื่อที่ถูก ต้องหรือเป็นสัมมาทิฐิและในแง่ความเห็นความเชื่อที่ผิดหรือเป็น มิจฉาทิฐิ นอกจากนั้นเมื่อมองในแง่ที่ปรากฏผลออกมาเป็นวิถีชีวิตและวิถีสังคมของมนุษย์ ความหมายและขอบเขตของทิฐิจะครอบคลุมไปถึงวัฒนธรรมประเพณีนามธรรมหรือวัฒนธรรมทางด้านจิตใจในสังคมมนุษย์ ทั้งหมดเช่นวัฒนธรรมด้านความเชื่อ ค่านิยมทางสังคม ท่าทีหรือทัศนคติ ชีวทัศน์โลกทัศน์และอุดมการณ์ เป็นต้น ทิฐิ ไม่ได้ชี้ชัดลงไปว่าเป็นความเห็นความเชื่อที่ถูกต้อง คือ เป็นสัมมาทิฐิ หรือ ความเห็น ความเชื่อที่ผิด คือ เป็นมิจฉาทิฐิ

กล่าวโดยสรุปพระพุทธศาสนาใช้คำว่า “ทิฐิ” ในความหมายและขอบเขตที่กว้างขวางมากครอบคลุมทั้งในแง่ความหมายที่เป็นกลาง ๆ โดยไม่ชี้ชัดลงไปว่าเป็นความเห็นความเชื่อที่ถูกหรือผิด ทั้งในแง่ความเห็น ความเชื่อที่ถูก ต้องหรือเป็นสัมมาทิฐิและในแง่ความเห็นความเชื่อที่ผิดหรือเป็น มิจฉาทิฐิ นอกจากนั้นเมื่อมองในแง่ที่ปรากฏผลออกมาเป็นวิถีชีวิตและวิถีสังคมของมนุษย์ความหมายและขอบเขตของทิฐิจะครอบคลุมไปถึงวัฒนธรรมประเพณีนามธรรมหรือวัฒนธรรมทางด้านจิตใจ

สัมมาทิฐิ ประกอบด้วย คำ 2 คำ คือ สัมมา + ทิฐิ ในพุทธธรรม ฉบับขยายความ ให้คำอธิบายว่า ทิฐิ หรือเขียนลดรูปเป็น ทิฐิ ซึ่งแปลว่า ความเห็นนั้น หมายถึงความเชื่อในลัทธิ ทฤษฎี ความเข้าใจตามนัยยะเหตุผล ข้อที่เข้ากับความเข้าใจของตน หลักการที่เห็นสม ข้อที่ถูกใจ ข้อที่เชิดชูเอาไว้ ความใฝ่นิยม หรือปัจจุบันเรียกกันว่า ค่านิยม รวมไปถึงอุดมการณ์ แนวทัศน์ในการมองโลกและชีวิตที่ เรียกกันว่า โลกทัศน์และชีวทัศน์ ต่างๆ ตลอดจนทัศนคติขั้นพื้นฐานที่สืบเนื่องจากความเห็นความเข้าใจและความใฝ่นิยมเหล่านั้น (พระธรรมปิฎก, 2546 ,น.735)

สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นความเข้าใจ หรือทัศนคติของคนเหล่านั้น ย่อมมีความสำคัญอย่างมาก เพราะเป็นพฤติกรรมทุกอย่าง ด้วยว่าเมื่อเป็นสัมมาทิฐิแล้ว (ความเห็นถูกต้อง) สัมมาสังกัปปะ (ความคิดถูกต้อง) สัมมาวาจา (การพูดถูกต้อง) สัมมากัมมันตะ (การกระทำถูกต้อง) สัมมาอาชีวะ (อาชีพถูกต้อง) สัมมาวายามะ (เพียร

พยายามในทางที่ถูกต้อง) สัมมาสติ (ระลึกถูกต้อง) สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตไว้ถูกต้อง) สัมมาญาณ (ความรู้ถูกต้อง) สัมมาวิมุตติ (ความหลุดพ้นถูกต้อง) ย่อมเกิดขึ้นตามมา สัมมัตตะ คือ ความเห็นแห่งธรรมที่ถูกต้อง เหล่านี้ทั้งหมดชื่อว่า สัทธรรม และเป็นสิ่งที่มีประโยชน์นำมาซึ่งความดีงามและความเจริญรุ่งเรือง เพียงอย่างเดียว ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า เพราะอาศัยความเห็นถูกต้องเพียงอย่างเดียว พฤติกรรมที่ดีงาม เช่น การคิด การพูดและการกระทำที่ถูกต้องย่อมเกิดมีขึ้น และเป็นหนทางนำไปสู่การบรรลุโลกุตตรธรรม คือ มรรคผล นิพพาน นั้นเอง ด้วยเหตุนี้ สัมมาทิฏฐิจึงถือว่าเป็นพื้นฐานหรือเป็น บ่อเกิดแห่งความดีงามหรือกุศลธรรม และเป็นบ่อเกิดแห่งคุณธรรมทั้งมวล ในพระพุทธศาสนาองค์ธรรมแรกในหมวดอริยมรรค 8 สัมมาทิฏฐิเป็นหัวหน้า สัมมาทิฏฐิเป็นหัวหน้าอย่างไร คือ สัมมาทิฏฐิย่อมทำลายมิจฉาทิฏฐิได้ และบาปอกุศลเป็นอนอกอนันต์อันมีมิจฉาทิฏฐิเป็นปัจจัยก็เป็นอันถูก สัมมาทิฏฐินั้นทำลายแล้ว กุศลธรรมเป็นอนอกอนันต์อันมีสัมมาทิฏฐิเป็นปัจจัยย่อมถึงความเจริญเต็มที่” (พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539, เล่มที่ 24 ,ข้อ 67 ,หน้า 302) หรือพุทธพจน์ที่กล่าวถึง สัมมาทิฏฐิอื่น ๆ เช่น “เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้นหรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไปเหมือนสัมมาทิฏฐินี้ เมื่อเป็นสัมมาทิฏฐิ อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ก็ไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป” (พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539, เล่มที่ 20 ,ข้อ 301 ,หน้า 38) “เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้สัมมาทิฏฐิที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือ ที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญยิ่งขึ้นเหมือนโยนิโสมนสิการ เมื่อมนสิการโดยแยบคายสัมมาทิฏฐิที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้นและที่เกิดขึ้นแล้วก็เจริญยิ่งขึ้น” (พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539, เล่มที่ 20 ,ข้อ 303 ,หน้า 38)

ตามนัยพุทธพจน์ที่ได้กล่าวมาข้างต้นชี้ให้เห็นว่าความเห็นถูกต้อง ความเข้าใจถูกต้องเป็นรากเหง้าของ บ่อเกิดกุศลหรือความดีงามทุกประการ เมื่อสัมมาทิฏฐิเกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นหนทางนำไปสู่ความสุข มีสุคติโลกสวรรค์ เป็นที่ไปหลังจากตายแล้วอย่างแน่นอน และเป็นไปเพื่อความ สุขความเจริญในชีวิตโลกปัจจุบัน ดังพุทธพจน์ที่กล่าวไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้เหล่าสัตว์หลังจากตายแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ได้เหมือนสัมมาทิฏฐินี้เลย สัตว์ที่ประกอบด้วยสัมมาทิฏฐิหลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์” (พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539, เล่มที่ 20 ,ข้อ 34 ,หน้า 39)

สรุปว่า ความหมายของสัมมาทิฏฐิ หมายถึง ปัญญาอันเห็นชอบ ความเห็นที่ถูกต้อง ตามความเป็นจริง แยกออกเป็น 2 ระดับ คือ

- 1) ระดับโลกียสัมมาทิฏฐิ เป็นสัมมาทิฏฐิที่ยังมีอาสวะ คือ ยังเกี่ยวเนื่องอยู่กับกระแส โลก แต่ตั้งมั่นอยู่ในหลักศีลธรรม
- 2) ระดับโลกุตตรสัมมาทิฏฐิ ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจโลก และชีวิตอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง หรือ ความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง ตามที่มันเป็นอยู่ในสภาวะของ ธรรมชาติ ซึ่งเป็นความรู้เหนือกระแส โลก เป็นสัมมาทิฏฐิที่ไม่มีอาสวะ

ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ก็เกิดขึ้นหรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น เหมือนสัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ) เมื่อเป็นสัมมาทิฏฐิ กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้น ก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญ ไพบูลย์ ยิ่งขึ้น เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็น

เหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้น ก็ไม่เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไปเหมือนสัมมาทิฐินี้ เมื่อเป็นสัมมาทิฐิ อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ก็ไม่เกิดขึ้นและที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้ สัมมาทิฐิที่ยังไม่เกิดขึ้น ก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญยิ่งขึ้น เหมือนโยนิโสมนสิการ เมื่อ มนสิการโดยแยบคาย สัมมาทิฐิที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้นและที่เกิดขึ้นแล้วก็เจริญยิ่งขึ้น (พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539, เล่มที่ 20 ,ข้อ 303,หน้า 38)

ตามนัยพุทธพจน์ที่กล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นว่าความเห็นถูกต้อง ความเข้าใจถูกต้องเป็นรากเหง้าหรือบ่อเกิดของกุศลหรือความดีงามทุกประการ เมื่อสัมมาทิฐิเกิดขึ้นแล้วย่อมมีสุคติโลกสวรรค์เป็นเบื้องหน้าหลังจากตาย แล้ว และเป็นไปเพื่อความสุกความเจริญในชีวิต ดังพุทธพจน์บอกว่า

ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้เหล่าสัตว์หลังจากตายแล้ว ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์เหมือนสัมมาทิฐินี้ เหล่าสัตว์ประกอบด้วยสัมมาทิฐิหลังจากตายแล้วย่อมไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เพราะกายกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิฐิ วชิรกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิฐิ มโนกรรม ที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิฐิ เจตนา ความปรารถนา ความตั้งใจ และสังขารทั้งหลายของบุคคลผู้เป็น สัมมาทิฐิ ธรรมทั้งหมดย่อมเป็นไปเพื่อผลที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจเกื้อกูล เป็นสุข ข้อนี้เป็นเพราะความเห็นดีงาม เปรียบเสมือนพันธุ์อ้อย พันธุ์ข้าวสาลี หรือเมล็ดจันทน์ที่บุคคลเพาะ ไว้ในดินชุ่มชื้น รสดีและน้ำที่มันคุดซบเอาไว้ทั้งหมดย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นของหวาน น่า อร่อย น่าชื่นใจ เพราะพันธุ์อ้อย เป็นต้น เป็นพืชพันธุ์ดี” (พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539, เล่มที่ 20 ,ข้อ 307 ,หน้า 39)

นอกจากนี้ ในพระพุทธศาสนามีระบุเพิ่มเติมว่าบุคคลผู้เป็นสัมมาทิฐิ ชักชวนผู้อื่นให้เป็นสัมมาทิฐิ เป็นผู้มีความพอใจความเป็นสัมมาทิฐิ และสรรเสริญความเป็นสัมมาทิฐินั้น ชื่อว่าเป็นสัตบุรุษ เป็นกัลยาณมิตร และเป็นผู้ควรแก่การคบหา เพราะจะเป็นเหตุนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าในชีวิตทุกประการ”(พระไตรปิฎก ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539, เล่มที่ 24 ,ข้อ 224 ,หน้า 378)

ประเภทของสัมมาทิฐิ

สัมมาทิฐินั้นแบ่งเป็น 2 ประเภท หรือ 2 ระดับ คือระดับโลกียะและระดับโลกุตระระดับโลกียะนั้น ระดับโลกุตระ เป็นความเห็นชอบของผู้สละโลก อยู่เหนือโลก ไม่เกาะเกี่ยวและ เนื่องกับโลก เป็นของ ผู้ถึงธรรม เข้าสู่โลกุตระธรรม ตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไป ดังนั้น สัมมาทิฐิในระดับนี้จึงมีลักษณะไม่เป็นหลักการ กฎเกณฑ์หรือเป็นไปตามเงื่อนไขใด ๆ ที่มนุษย์ สร้างขึ้นอิสระจากการหล่อหลอมโดยสังคม เพราะมิได้อิงอยู่บนฐาน ของความเชื่อ แต่อาศัยการรู้ เห็นด้วยใจจากการพิจารณาใคร่ครวญด้วยเหตุผลอันบริสุทธิ์ที่เรียกว่า ญาณ หรือ ญาณทัสสนะ ดังที่ท่านพุทธทาส (พุทธทาสภิกขุ, 2516 ,น.15-19) กล่าวบรรยายเนื้อหาทางขอบข่ายของ สัมมาทิฐิไว้ว่า

สัมมาทิฐิประเภทที่ 1 มีลักษณะตรงกันข้ามจากมิจฉาทิฐิ สัมมาทิฐิอย่างนี้คน บัญญัติเพื่อศีลธรรม แม้พระพุทธเจ้าท่านก็บัญญัติเพื่อศีลธรรม สัมมาทิฐิที่ตรงข้ามกับมิจฉาทิฐิ อาทิในเรื่อง ดี-ชั่ว บุญ-บาป สุข-ทุกข์

กระทั่งนรกมี สวรรค์มี โอปาติกะมี ซึ่งจะอยู่ในลักษณะที่ตรงกันข้ามกับมิจฉาทิฏฐิอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว เช่น มิจฉาทิฏฐิว่าบุญไม่มี ส่วน สัมมาทิฏฐิก็ว่าบุญมี ดังนั้นจึงถูกจัดเป็นสัมมาทิฏฐิสำหรับศีลธรรม คือ ชักจูงสังคมให้ดีขึ้น

โดยสรุปคือ สัมมาทิฏฐิมี 2 ประเภทคือ 1) สัมมาทิฏฐิ สำหรับศีลธรรมชนิดหนึ่ง 2) สัมมาทิฏฐิ สำหรับปรมัตถธรรม หรือสัจธรรมอีกชนิดหนึ่ง

โลกียสัมมาทิฏฐิ

โลกียสัมมาทิฏฐิ หมายถึง ความเห็นชอบในระดับโลกียะที่ยังนอนเนื่องอยู่กับกระแสโลก ดำเนินไปตามทำนองคลองธรรม มีความสอดคล้องกับหลักศีลธรรมและจริยธรรมอันดีงามของสังคม หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สัมมาทิฏฐิที่ยังเป็นอาสวะ มีความเห็นชอบบนพื้นฐานความเชื่อในเรื่องของกฎแห่งกรรม เรื่องบุญบาป เรื่องโลกนี้ โลกหน้า และเรื่องของนรกสวรรค์ดังพุทธพจน์ที่ว่าโลกียสัมมาทิฏฐิที่ยังมีอาสวะเป็นส่วนแห่งบุญ ให้ผลคืออุบัติเป็นอย่างไร คือความเห็นว่าการให้แล้วมีผล ยัญที่บูชาแล้วมีผลการเช่นสรวงที่เช่นสรวงแล้วมีผล ผลวิบากแห่งกรรมดีกรรมชั่วมี โลกนี้มี โลกหน้ามี มารตามีคุณ บิดามีคุณ สัตว์ที่เป็นโอปาติกะ มีสมณพราหมณ์ ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งก็มีอยู่ในโลก

โลกุตตรสัมมาทิฏฐิ

โลกุตตรสัมมาทิฏฐิ หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้องตามความเป็นจริงอย่างที่มันเป็น หรือความรู้ความเข้าใจโลกและชีวิตอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง ตามสภาวะธรรมชาติ เป็นความรู้ในระดับที่เหนือกว่าโลกียสัมมาทิฏฐิ พ้นไปจากวิญญูสงสารและปราศจากการยึดมั่นถือมั่นในตัวตน ดังพุทธพจน์ที่ว่าโลกุตตรสัมมาทิฏฐิเป็นอริยะที่ไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตตระ เป็นองค์แห่งมรรค เป็นอย่างไร คือองค์มรรค ข้อสัมมาทิฏฐิที่เป็นตัวปัญญา ปัญญาหริย์ ปัญญาพละ ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ของผู้มีจิตเป็นอริยะ มีจิตไร้อาสวะ มีอริยมรรคเป็นสมังคี ผู้กำลังเจริญอริยมรรคอยู่นี้แล คือ สัมมาทิฏฐิที่เป็นอริยะ ไม่มีอาสวะ เป็นองค์แห่งมรรค (พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539, เล่มที่ 14, ข้อ 36, หน้า 176) โลกุตตรสัมมาทิฏฐิที่พ้นโลก หลุดพ้นแล้วจากโลกียะไม่เกี่ยวข้องกับกามตัณหาทิฏฐิ อวิชาอีกต่อไป สัมมาทิฏฐิเป็นใหญ่เป็นหัวหน้า ผู้ใดรู้ชัดในมิจฉาทิฏฐิ ความรู้นั้นเป็นสัมมาทิฏฐิ สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข ไม่ต้องคอยสะดุ้งกลัวภัยต่างๆ ผู้มีสัมมาทิฏฐิ จะไปอยู่ที่ไหนตาบอดก็จะเป็นที่รักของมนุษย์ เทวดา พรหม เป็นที่เคารพนับถือของผู้ที่อยู่ใกล้และผู้ที่มาพบเห็นเสมอ พ้นจากบาปอกุศล สัมมาทิฏฐิมี 2 ประการคือ 1. ปรโตโฆสะ(การได้สดับจากบุคคลอื่น) 2. โยนิโสมนสิการ (การมนสิการโดยแยบคาย) ปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฏฐิมี 2 ประการนี้แล”(พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539, เล่มที่ 12, ข้อ 452, หน้า 491)

สัมมาทิฏฐิกับวิถีชีวิตของสังคมมนุษย์

ปรากฏการณ์ต่างๆ ในวิถีชีวิตของสังคมมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นระบบการเมือง การปกครอง ระบบเศรษฐกิจ ระบบการศึกษา ขนบธรรมเนียมประเพณีศาสนาหรือวัฒนธรรมต่างๆ เมื่อมีการสืบสาวไล่เรียงไปจนถึงที่สุดแล้วก็จะเห็นได้ว่าล้วนแล้วแต่ตั้งอยู่บนรากฐานระบบ ความคิด ความเชื่อ หรือทิฏฐิอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ

ตลอดถึงการจัดระบบความสัมพันธ์ในชีวิต และสังคม มนุษย์ก็เช่นเดียวกัน มนุษย์จัดระเบียบการดำเนินชีวิตของตนอย่างไร จะมีความสัมพันธ์กับสังคมกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม หรือกับสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติในลักษณะใดก็ขึ้นอยู่กับว่ามนุษย์มีพื้นฐานความคิดความเชื่อต่อสิ่งเหล่านั้นในลักษณะอย่างไรเป็นสำคัญ จึงกล่าวได้ว่าการเคลื่อนไหว การเปลี่ยนแปลงในประวัติศาสตร์สังคมมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นมิติที่เจริญขึ้น (สัมมาทิฐิ) หรือเสื่อมลง (มิฉฐาทิฐิ) ก็ตาม ปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวผลักดันและบงการอยู่เบื้องหลังก็คือ ทิฐินั่นเอง ดังนั้น สัมมาทิฐิจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อมนุษย์ในการพัฒนาตนหรือดำรงชีวิตเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ของสังคม ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่นมากขึ้น ขึ้นอยู่กับว่ามนุษย์จะเอาสัมมาทิฐิไปใช้ในรูปแบบไหนอย่างไรเท่านั้น สัมมาทิฐิก่อให้เกิดความสงบสุขขึ้นมากมายภายในสังคม เป็นเหตุให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และภายในสังคมนั้น ก็อาศัยผลประโยชน์เป็นสิ่งที่เร้าให้หันหน้าเข้ามาคบค้าสมาคมกัน ก่อให้เกิดเป็นความผูกพันรักใคร่ สามัคคีขึ้น เกิดจากผลของบุคคลภายในสังคมมีสัมมาทิฐิ และการที่มนุษย์ต้องมีการพึ่งพาต่อการ อยู่ร่วมกันกับผู้อื่น ตอบสนองความต้องการที่หลากหลายซับซ้อนของมนุษย์เองจนเกิด ความเป็นสังคมมนุษย์ พระพรหมคุณาภรณ์ กล่าวถึงพระพุทธศาสนากับสังคมว่าโดยความ ต่างแห่งระดับการดำเนินชีวิต พระพุทธศาสนาถือว่า สังคมประกอบด้วยมนุษย์ที่มีพัฒนาการทางจิต ปัญญาในระดับต่างๆกัน นอกจากนั้นยังมีสังคมย่อยหรือชุมชนต่างๆ ซ้อนอยู่ภายใน ซึ่งเปิดโอกาส ให้ผู้สมัครใจเข้าไป ดำรงชีวิตในระดับที่แตกต่างกัน เพราะสัมมาทิฐิเป็นบ่อเกิดและส่งเสริมกุศลธรรมทั้งปวง ดังพุทธพจน์ที่ว่า, ภิขุทั้งหลาย เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้นหรือที่เกิดขึ้นแล้ว ก็เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้นเหมือนสัมมาทิฐินี้เลย พุทธพจน์ตรงนี้แสดงให้เห็นบทบาทและความสำคัญของสัมมาทิฐิ

สัมมาทิฐิกับการเรียนรู้

สัมมาทิฐิมีบทบาทที่สำคัญมากในกระบวนการศึกษาหรือการพัฒนาชีวิต กล่าวได้ว่า คนเริ่มมีการศึกษาเมื่อเขามีสัมมาทิฐิสัมมาทิฐิจึงเป็นแหล่งรวมข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต และการแก้ไขปัญหาทั้งหมด นับตั้งแต่รู้ว่าอะไรคือการดำเนินชีวิต อะไรคือปัญหาชีวิต อะไรคือ สาเหตุของปัญหา อะไรคือเป้าหมายของชีวิตและอะไรคือวิถีทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายนั้น ด้วยเหตุนี้ กระบวนการพัฒนาชีวิตตามหลักพุทธศาสนาจึงได้ยกสัมมาทิฐิเป็นตัวนำ ดุจประทีปโคมไฟส่องนำทางให้แก่บุคคลผู้เดินทางในเวลาที่ยามมืด ถ้าขาดสัมมาทิฐิก็เปรียบเหมือนคนเดินทางท่ามกลางความมืดที่มีแต่ความน่ากลัว เพราะเราไม่สามารถที่จะรู้ได้เลยว่า หนทางที่เราจะเดินไปนั้นมีอันตรายหรือไม่อย่างไร และจุดหมายปลายทางสุดท้ายคืออะไร แน่แน่นอนว่าจะต้องสูญเสียเวลาในการเดินทางเดินผิด เดินถูกไปเรื่อยจนกว่าจะค้นหาหนทางที่แท้จริงได้ สัมมาทิฐิเปรียบเหมือนนายสารถีที่จะนำพาไปอย่างถูกทาง ดังพุทธพจน์ที่ว่า, หนานั้น ชื่อว่าทางตรง ทิศนั้นชื่อว่าไม่มีภัย รถชื่อว่าไม่มีเสียงดัง ประกอบด้วยล้อคือธรรม มีหิริเป็นฝา มีสติเป็น เกราะกั้น ธรรมรถนั้น เรบอกให้ มีสัมมาทิฐินำหน้าเป็นนายสารถี เปรียบชีวิตของมนุษย์เหมือนกับรถที่กำลังแล่นไปบนเส้นทาง ขึ้นส่วนต่างๆ ที่นำมาประกอบเข้าเป็นตัวรถก็เป็นเพียงสิ่งที่ช่วยทำให้เป็นรถที่สมบูรณ์เท่านั้น แต่รถคันนั้นจะไม่มีประโยชน์หากจอดทิ้งไว้เฉย ๆ หรือจะวิ่งไปสู่จุดหมายปลายทางเองไม่ได้ ถ้าไม่มีคนขับที่ชาญฉลาด สัมมาทิฐิจึงเป็นเหมือนนายสารถีผู้รู้จักเส้นทางเป็นอย่างดี จึงสามารถที่จะนำรถคือชีวิต

ไปสู่จุดหมายได้ ส่วนองค์มรรคข้ออื่น ๆ แม้จะไม่ใช้ตัวนำ แต่ก็มีความสำคัญไม่น้อยเหมือนกัน ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญในการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

การพัฒนาตนเองที่แท้จริงต้องเป็นการพัฒนาตนที่ใช้ได้จริงทั้งการทำงานและการดำเนินชีวิตเพื่ออยู่ได้ในสังคมอย่างสงบสุข จุดเริ่มต้นของการพัฒนาตนจึงไม่จำเป็นต้องเป็นการพัฒนาตนใน สถาบันการศึกษาเท่านั้น การพัฒนาตนเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา การเรียนรู้ก็ไม่คว่ำสาหร่ายหรือแก่เกินเรียน ทุกคนสามารถเรียนรู้และศึกษาได้ตลอดชีวิตจนกระทั่งตายก็ยังศึกษาได้ไม่หมด ที่ได้กล่าวมา จะเห็นได้ว่าสัมมาทิฐิเป็นตัวนำในขบวนการการพัฒนา ศักยภาพชีวิตของมนุษย์ให้เกิด ปัญญา รู้ดับทุกข์ ตามหลักพุทธศาสนา ถ้าการพัฒนาตนเองนั้นถูกนำด้วย สัมมาทิฐิก็แสดงว่าการพัฒนาตนที่แท้จริงได้เริ่มขึ้นแล้ว เพราะการพัฒนาตนเริ่มต้นขึ้นเมื่อคนประพฤติดุจจริต คือ มีศีล บริสุทธิ์เมื่อใดที่ มนุษย์มองเห็นคุณค่าเกิดความซาบซึ้ง และฝืนนิยมความสุจริต เป็นสัมมาทิฐิแล้ว เมื่อนั้นจึงจะเรียก ได้ว่าเป็นผู้มีการพัฒนาตน

การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักสัมมาทิฐิ

การวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างมีระเบียบขั้นตอนตามแนวคิดของ โรเบิร์ต ฮาวิกเฮิสท์ (Havighurst, R.J.) ที่มีความเหมาะสมกับวัยและสถานะของบุคคล จะช่วยให้ชีวิตประสบความสำเร็จในทาง สัมมาทิฐิ หากไม่มีการกำหนดวางแผนชีวิตแล้ว ก็จะไม่สามารถดำเนินถูกตามหลักวิถีชีวิตที่ควรจะเป็นไป โดยเฉพาะการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา การกำหนดแผนการพัฒนาชีวิต 3 ระดับ คือ ระดับปฐมวัย (แรกเกิดจนถึงอายุ 25 ปี) ซึ่งในวัยนี้ได้แบ่งระดับพัฒนาการออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงอายุ 1 – 10 ขวบ เป็นช่วงวัยการเรียนรู้การรับสัมผัสต่าง ๆ รอบตัว ช่วงอายุ 11 – 15 ขวบเป็นช่วงที่มีการเจริญเติบโตเริ่มที่จะ มีภาระหน้าที่เข้ามาเรียนรู้บทบาทหน้าที่ของตนเองเช่น บทบาทความเป็นลูกความเป็นลูกศิษย์กับอาจารย์ เป็นต้น และช่วงอายุ 16 – 25 ปี เป็นช่วงที่แสวงหาความสำเร็จและกำหนดเป้าหมายชีวิตของตนเอง ระดับมัธยมวัย (ตั้งแต่อายุ 26 ปี ถึง 60 ปี) ช่วงชีวิตที่ต้องสร้างฐานชีวิตและครอบครัวและหน้าที่การทำงานให้มีความมั่นคงจนถึง การปรับเปลี่ยนเข้าสู่ผู้สูงวัยและระดับปัจฉิมวัย (ตั้งแต่อายุ 61 ปีขึ้นไป) เป็นการเตรียมตัวเตรียมพร้อมรับกับ สภาพการเปลี่ยนแปลงของสังขาร แสวงหาความสงบสุขบั้นปลายของชีวิต มีหลักธรรมอะไรบ้างที่มีความเหมาะสมใช้ในแต่ละวัย

กระบวนการพัฒนาการช่วงวัยแรกเกิด – 25 ปี โดยนำหลักทฤษฎีแบ่งพัฒนาการของมนุษย์แต่ละ ช่วงวัย พร้อมนำหลักพุทธธรรมที่มีความเหมาะสมต่อการพัฒนาการเพื่อเป็นแนวทางการวางแผนชีวิต โดย เริ่มต้นพัฒนาการช่วงวัย 1 – 10 ขวบ พัฒนาการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวและความสัมพันธ์ต่อสังคมรอบข้างมี ครอบครัว เป็นต้น ช่วงวัย 11 – 15 ปี เป็นวัยที่เริ่มมีบทบาทหน้าที่เข้ามาเกี่ยวข้องมีความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคมมากขึ้น ช่วงวัย 16 – 25 ปี เป็นวัยที่ต้องวางแผนเป้าหมายในชีวิตให้กับตนเองต้องการความสำเร็จใน ชีวิตของตน ดังนั้นการพัฒนาชีวิตจึงต้องอาศัยแรงจูงใจการเสริมแรงมีบุคคลที่เป็นต้นแบบในการพัฒนาตนเอง เพื่อก้าวสู่เป้าหมายที่วางไว้

ระดับปัจฉิมวัย (ตั้งแต่อายุ 61 ปีขึ้นไป) การพัฒนามนุษย์ตามแนวพุทธศาสนา (Buddhist Development) หมายถึง พฤติกรรมทุกอย่างที่มนุษย์แสดงออกไม่ว่าทางกาย หรือวาจา ล้วนมาจากการก่อกับ หรือสั่งการของจิตการพัฒนาที่สำคัญที่สุดคือการพัฒนาจิต ดังนั้นในปัจฉิมวัยจึงมีการเตรียมการวางแผนชีวิตให้ดี เพราะเป็นวัยวาระสุดท้ายของชีวิต ให้เป็นเสบียงบุญหนุนส่งสู่ภพชาติที่ดีมีสวรรค์เป็นเบื้องตันที่สำคัญคือ เป้าหมายสูงสุดของชีวิตตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาคือประโยชน์สุขอันสูงสุด (ปรมาตมะ) คือนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุด ด้วยการอบรมบ่มจิตพัฒนากาย วาจา ของตนเองให้เกิดความมั่นคงยั่งยืนต่อไป

สัมมาทิฐิกับการประยุกต์ใช้ระดับโลกียะและโลกุตระ

ขั้นตอนการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมวิธีการประยุกต์ใช้สัมมาทิฐิในพระพุทธศาสนามี 2 ประการ ได้แก่ (1) การดำเนินตามสัมมาทิฐิกับการประยุกต์ใช้ระดับโลกียะ ในระดับโลกียะตามหลักธรรมที่สำคัญ เช่น ทิฐุธรรมมีกถาประโยชน์ 4 ประการ(ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน) โภคอาทิยะ 4 (ประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโภครทรัพย์) สังคหวัตถุ 4 (การประพฤติดนให้เป็นประโยชน์แก่ทั้งตนเองและผู้อื่น) ศีล สมณะและวิปัสสนากรรมฐาน เป็นต้น (2) การดำเนินตามสัมมาทิฐิกับการประยุกต์ใช้ในระดับโลกุตระตามหลักธรรมที่สำคัญ เช่น สติ ปัญญา 4 (ความตั้งมั่น, ความแน่วแน่, ความมุ่งมั่น) มรรคมีองค์ 8 (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ หรือหมดปัญหาต่างๆ โดยสิ้นเชิง) สัมมปธาน 4 (ความเพียรชอบ, ความเพียรใหญ่) อิทธิบาท 4 (ฐานหรือหนทางสู่ความสำเร็จ) เป็นต้น หลักการปฏิบัติเน้นการปฏิบัติตามมรรคมีองค์ 8 ได้แก่สัมมาทิฐิความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ ความดาริชอบ สัมมาวาจา การเจรจาชอบ สัมมากัมมันตะ การทำกรงานชอบ สัมมาอาชีวะ การมีอาชีพชอบ สัมมาวายามะ การมีความเพียรชอบ สัมมาสติ การระลึกชอบสัมมาสมาธิตั้งใจชอบ เมื่อบุคคลได้พัฒนาตนเองตามวิธีการทั้ง 2 ประการข้างต้นนี้อย่างสมบูรณ์แล้ว ก็จะสามารถพึ่งตนเองได้ทั้งในระดับโลกียะและโลกุตระตามสมควรแก่การปฏิบัติของตน

กระบวนการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธศาสนาเป็นระบบที่เชื่อมโยงสืบทอดกันไป ตามลำดับหรืออย่าง ที่เรียกว่าเป็นการพัฒนาที่ลุ่มลึกลงโดยลำดับเหมือนมหาสมุทรที่ลาดลุ่มลงไปที ละน้อยไม่ใช่ระบบก้าวกระโดดหรือ ลึกลงแบบฉับพลันทันทีเหมือนหุบเหว กระบวนการพัฒนาแบบช่วงยาวก็ต้องถือว่าชีวิตได้เข้าสู่กระบวนการพัฒนา ตั้งแต่บุคคลเข้ามา ยอมรับนับถือพุทธศาสนาเป็นต้นไปจนกว่าจะเข้าถึงความหลุดพ้นหรือเป็นพระอรหันต์ ตลอด ช่วง ยาวแห่งการพัฒนาตนเองนี้ในแต่ละช่วงตอนอาจจะมีรูปแบบและจุดเน้นในการพัฒนาตนเองแตกต่างกัน ออกไป ทั้งหมดให้สัมพันธ์กัน และแสดงบทบาทกำกับชี้นำกระบวนการพัฒนาชีวิตทั้งหมดตั้งแต่จุดเริ่มต้น จนถึงจุด สิ้นสุดท้ายก็คือ ปัญญา (สัมมาทิฐิ) ดังคำกล่าวของพุทธทาสภิกขุที่ว่า ทุกอย่างต้องมีปัญญา เป็นฝ่ายนำสัมมาทิฐิ คือ ปัญญา เราต้องเอาปัญญามานำสิ่งต่างๆจึงจะเป็นไปถูกทาง หมายความว่า ให้เราเอาปัญญาจูงทาน จูงสมาธิ จูง ข้อปฏิบัติทุกอย่างอย่าให้ตกหลุมตกลบอจึงว่าบริสุทธิ์ด้วยปัญญา”(พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539, เล่มที่ 20, ข้อ 175 ,หน้า71)

กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักสัมมาทิฐิ 5 ระดับคือ

ระดับที่ 1) กัมมัสสกตาสัมมาทิฐิ คือ ความเห็นความเชื่อมั่นที่ว่า สัตว์มีกรรมเป็นของตัวเองทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2545) เป็นผู้บันทาลความเป็นไปในชีวิตด้วยกรรมของตนเอง ชีวิตของหมู่สัตว์จะเป็นไปในทางร้ายหรือดี อย่างไรไม่ได้ขึ้นอยู่กับอำนาจดลบันดาลของสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติหากแต่ขึ้นอยู่กับอำนาจแห่ง เจตจำนงหรืออำนาจแห่งการสร้างกรรมของมนุษย์นั่นเอง

ระดับที่ 2) ฌานสัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบในระดับการบำเพ็ญสมณภาวนาเป็นการ พัฒนาในขั้นที่มุ่งทำให้จิตสงบแน่วแน่ มั่นคง เข้มแข็ง ควรแก่การงานและเป็นฐานให้แก่การพัฒนา ระดับสูงๆ ขึ้นไป ผลสูงสุดของการบำเพ็ญสมณภาวนา คือ การได้ฌานสมาบัติ ดังนั้นความเชื่อที่ว่า การบำเพ็ญสมณภาวนามุ่งทำให้จิตใจสงบเพียงอย่างเดียว ยังไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องของปัญญา จึงเป็นความเชื่อที่ผิดเพราะในระดับนี้จะเน้นในเรื่องสมณะ ก็ต้องมีปัญญาหรือสัมมาทิฐิคอยกำกับและ ถ่วงดุลอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เอาผลของสมาธิไปใช้ในทางที่ผิด

ระดับที่ 3) วิปัสสนาสัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบที่อยู่ในขั้นของการเจริญวิปัสสนาภาวนา เป็นขั้นการพัฒนาที่สืบเนื่องมาจากขั้นสมณภาวนา กระบวนการพัฒนาในขั้นนี้จะมุ่งเน้นในเรื่องการ ใช้ปัญญาพิจารณาสภาพความจริงของเบญจขันธ์ ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมแห่งการใช้ปัญญาใน วิปัสสนาญาณ 9 จะเน้นใช้ปัญญาพิจารณาความเกิดขึ้น ตั้งอยู่และแตกสลายไปของสังขารทั้งหลาย การพิจารณาเห็นสังขารเป็นของน่ากลัวเป็นของมีโทษและเป็นของน่าเบื่อหน่าย เป็นต้น การปฏิบัติระดับนี้แม้จะเป็นกิจกรรมทางปัญญาแต่ก็ต้องเป็นปัญญาที่ถูกต้อง ถูกทาง ถูกกำกับควบคุมด้วย สัมมาทิฐิตลอดเวลา ถ้าไม่มีสัมมาทิฐิคอยควบคุมอาจจะทำให้ไขว่เขวหรือหลงใหลด้วย วิปัสสนูปกิเลส

ระดับที่ 4) มัคคะสัมมาทิฐิ คือ สัมมาทิฐิหรือปัญญาญาณของพระอริยบุคคลผู้กำลังแต่ละขั้น คุณภาพของปัญญาก็จะสูงขึ้น โดยลำดับตามความก้าวหน้าแห่งการพัฒนาพอเพียง ต่อการตัดกิเลส สังโยชน์ที่มรรคแต่ละขั้น จะต้องตัดต้องละ เช่น ปัญญาของอริยบุคคลผู้ปฏิบัติอยู่ใน ขั้นโสดาปัตติมรรคก็มีความลึกซึ้งและแหลมคมพอเพียงต่อการตัดสังโยชน์ 3 ข้อต้น คือ สักกายทิฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพตปรามาส หรือถ้ามองอีกแง่หนึ่ง ปัญญาในมรรคแต่ละขั้นจะมี คุณภาพเพิ่มขึ้นตามการลดลงของกิเลสยิ่งกิเลสลดลงมากเท่าใด ความรู้แจ้งเห็นจริงในสัจธรรมก็ยิ่ง เพิ่มขึ้นมากเท่านั้น เป็นเงาตามตัวเหมือนความมืดกับความสว่างยิ่งบุคคลกำจัดหรือลดความเข้มข้น ของความมืดลงได้มากเท่าใด ความสว่างก็เพิ่มมากขึ้นเท่านั้น

ระดับที่ 5) ผลสัมมาทิฐิ คือ สัมมาทิฐิหรือปัญญาญาณของพระอริยบุคคลอันเป็นผล สืบเนื่องมาจากการตัดสังโยชน์ในมรรคแต่ละขั้นนั่นเอง แบ่งเป็น 4 ระดับคือ โสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล และอรหัตผล ปัญญาในมรรคกับปัญญาในผลเป็นเหตุและผลที่ สืบเนื่องกันขั้นของมรรคปัญญาจะเป็นตัวทำการหรือปฏิบัติการเพื่อตัดกิเลส ส่วนปัญญาในขั้น ผลก็คือปัญญาที่สืบเนื่องหรือยกระดับขึ้นมาจากปัญญาในขั้น มรรคนั้นเองอุปมาเหมือนการกระโดด ข้ามลำน้ำ 4 สายใน ขณะที่กำลังออกแรงกระโดดให้ตัวลอยอยู่บนอากาศเหนือลำน้ำ แต่ยังไม่ตก ถึงพื้นในฝั่งตรงข้าม ถือว่าอยู่ในขั้นของมรรค พอตกถึงพื้นยืนตัวได้มั่นคงแล้ว ถือว่าอยู่ในขั้นของ ผล อย่างไรก็ตามการข้ามลำน้ำ ได้สายเดียว ถือว่าภาระหน้าที่ยังไม่สิ้นสุด ยังเหลือลำน้ำ อีก 3 สายที่

จะต้องข้าม ดังนั้นผลของการข้ามแม่น้ำสายแรกได้ จึงเป็นเหตุปัจจัยหรือเป็นมรรคเพื่อให้ได้ข้ามลำน้ำ สายที่ 2 ต่อไป ในลำน้ำ สายที่ 3 และ 4 ก็มีนัยยะเช่นเดียวกันนี้

บทสรุป

การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวสัมมาทิฐิสูตร ทำให้มนุษย์พัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างสมบูรณ์ ดำเนินไปตามทำนองคลองธรรม โดยพระพุทธศาสนามีกระบวนการสร้างสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้น เรียกว่า ปัจจัยแห่งการเกิดสัมมาทิฐิ หรือ กระบวนการเกิดสัมมาทิฐิ มีชื่อเรียกว่า ปรัตยัสสะ และเรียกว่า โยนิโสมนสิการ หลักสัมมาทิฐิแห่งการเรียนรู้และการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตและแก้ไขปัญหา โดยสัมมาทิฐิเป็นตัวนำความคิดที่ถูกต้องให้เกิดแนวทางการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม

สำหรับด้านวิธีของสังคมไทยพบว่า สัมมาทิฐิบทบาทกับสังคมมาก ก่อให้เกิดความสุขขึ้นในสังคม ยึดเหนี่ยวสังคมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การสัมมาทิฐิสูตรมาใช้หลักในการพัฒนาตนเอง การนำไปใช้มีหลายระดับเชื่อมโยงสืบทอดกันไป ตามลำดับสัมมาทิฐิสูตรที่แสดงบทบาทอยู่ในกระบวนการพัฒนาชีวิตตั้งแต่ ต้นจนจบได้แก่ สัมมาทิฐิสูตร 5 ระดับ

- 1) กัมมัชสะกตา คือ ความเชื่อมั่นที่ว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตัว ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
- 2) ฌาน คือ มุ่งทำจิตให้สงบมั่นคงด้วยภาวนา
- 3) วิปัสสนา คือ ฌานวิปัสสนาด้วยสัมมาทิฐิใช้ปัญญาพิจารณาความจริงของขั้น 5 ด้วยวิปัสสนาญาณ
- 4) มัคคะ คือ สัมมาทิฐิหรือใช้ปัญญาปฏิบัติเพื่อทำลายกิเลสสังโยชน์ด้วยปัญญาญาณ
- 5) ผล คือ สัมมาทิฐิหรือปัญญาที่สืบเนื่องจากระดับมัคคะ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักสัมมาทิฐิให้ได้ผลและยั่งยืนจึงต้องนำหลักสัมมาทิฐิ 5 ระดับมาปรับใช้ในการพัฒนาตนเอง ก่อนเข้าสู่การพัฒนาสังคมสู่คุณภาพชีวิตอย่างสมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้งแมสโปรดักส์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (2555). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 23. กรุงเทพมหานคร: ผลิตัณม์.
- พุทธทาสภิกขุ, (2516). **ทฤษฎีคืออะไร?**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หนังสือธรรมบูชา.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (2535). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____, (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Havighurst, R.J, (1972). **Developmental Tasks and Education 2 & 3 Ed**. New York: David McKay.